

KAVA • ČAJ ČOKOLADA

in vse ostalo
blago za gospo-
dinjstvo v prvo-
vrstni kakovosti

pri

Julio Meinl d. d.

Celje Ljubljana Maribor
Kralja Petra 10 Šelenburgova 3 Gosposka 7

5. Predpisani so učni načrti, urnik in po-
možna sredstva.

Tem pogojem sicer ni mogoče očitati, da bi bili strogi, a v praksi, ko je šlo za uničevanje manjšinskega šolstva, so se te določbe mnogokrat zlorabljale. Nadaljnji paragrafi so določali, da morajo veroizpovedne občine prebitek dohodkov svojih šol izročiti za vzdrževanje občinskih šol. Nasprotno niso dobile verske šole iz občinskega šolskega fonda, ki se je moral po zakonu ustanoviti, nikakih podpor, četudi so se v fond stekala vplačila pravoslavni občanov. Srbi so seveda z velikimi žrtvami branili svoje versko šolstvo. Svetozar Miletič, vojvodinski poslanec v ogrski narodni skupščini je izjavil Kalmanu Tisi: »Do sedaj so bile verske šole pravoslavnim Romunom in Srbom obramba proti katolicizmu, a sedaj in vse dotlej, dokler bo vlada in ta skupščina delala na pomadjarjevanju, smo dolžni smatrati verske šole za branik proti potujčevanju. Zato hočemo žrtvovati še zadnji krajcar, da se občinske šole, kot sredstva pomadjarjevanja pri nas ne bodo ustanavljale.«

Z zakonom iz leta 1879. je bil madžarski jezik uveden v vse, tudi verske šole, kot predmet. Uvedba tega zakona je bila utemeljena z državno idejo.

Ali to ni zadostovalo ker je šlo pomadjarjenje prepočasno od rok. Saj so našli 1. 1900. 40% prebivalcev Ogrske, ki niso obvladali »državnega« jezika. Narodne manjšine so imele 3343 šole in v 1340 teh šol je bilo ugotovljeno, da učenje madžarskega jezika nima nikakega uspeha.

Zato je prosvetni minister Wlassics (Vlašić) v proračunski debati 1902. obetal, da bo storil tak sistem, da bo otrok od 3. do 20. leta pod vplivom madžarske. Med drugim je izjavil: »V svojem delokrogu služim pomadjarjenju in svoji domovini, a obenem tudi koristim prebivalstva nemadžarskega materinskega jezika. Smatram, da bo ta država procvitala in bila srečna, ko bo v njej vladalo madžarsko pleme in bo zagotovljena kultura tega plemena prednost.«

Tudi vsi naslednji prosvetni ministri so svojo šolsko politiko utemeljevali z višjo, tisočletno madžarsko kulturo in z izjavami, da znanje madžarsčine odpru pripadnikom »manjšin« vrata v vse državne službe.

V letih 1904. in 1905. sta predložila ministri Berzevič oziroma Lukač (!) zakonska predloga za novi šolski zakon. Lukačev predlog je določal, da se mora mladina v nemadžarskih šolah naučiti madžarsčine, da bo znala dobro govoriti, čitati, pisati in računati.

Zato pa določa, da se mora zgodovina, zemljepis in državnoznanstvo učiti v madžarsčini.

Končno obliko pa je zadobilo to stremenje po razširitvi madžarsčine v Aponije-nem šolskem zakonu sprejetem leta 1907. Po tem zakonu so bili učitelji dolžni, da pri nemadžarskih učencih stvorijo zavest o pripadnosti k madžarskemu narodu. Ta nemogoča logika je zadobila zakonsko obliko v § 17., ki se glasi:

»Vsaka šola in vsak učitelj neglede na značaj šole in na to da-li uživa državno pomoč ali ne, so dolžni, da razvijajo in krepijo v dečji duši ljubezen do madžarske domovine in zavest o pripadnosti k madžarskemu narodu. To stremenje mora dobiti izraza v celokupnem pouku.«

V § 19. istega zakona se določa, da se mora v nemadžarskih šolah (neglede na to ali uživajo državno podporo ali ne) učiti toliko madžarsčine, da je vsak nemadžarski učenec po dovrstitvi četrtega razreda zmožen razumljivo izražati se v besedi in pisavi v madžarskem jeziku.

Upravičeno je vzklinal srbski poslanec Jaša Tomić: »Kar se zahteva od nemadžarske dece, ki se doseglo le, če bi novi šolski zakon dal deci drugo pamet!«

Jasno je, da se je mogla doseči vsaj deloma izvršitev § 19. le tedaj, če se je popolnoma zanemaril pouk v materinščini. Razumljivo je, da so vojvodinski Srbi enodušno vstali proti temu zakonu. Apony pa je šel še korak dalje. V šolskem letu 1909./10. je stopil v veljavo učni načrt izdan 1908. na podlagi zgoraj citiranega zakona. Po tem načrtu so se morali poučevati v madžarsčini tle predmeti: nazorni nauk, zgodovina, zemljepis, državnoznanstvo, razgovori iz higiene in prirodoznanstva in računstvo. To je z eno besedo popolno pomadjarjenje šole, kajti predpisano je bilo, da se tudi pri učenju dečjih iger, ročnih veščin in vojne komande uporablja madžarsčina.

To je pomenilo konec manjšinskega šolstva. Materinščina učencev je bila strogo preganjana, saj so po šolah zaprsegali 6-8 letne otroke, da ne bodo govorili drugače kot madžarski in znane so nam iz našega Prekmurja zapovedi: »Nem szabad vendül beszélni!« (Ni dovoljeno govoriti slovenski!) in »Tiltva van szlovenil beszélni!« (Prepovedano je govoriti slovenski!). V aktih šolskih nadzornikov se predlogi nikoli ne utemeljujejo s pedagoškimi — vzgojnimi interesi, temveč dosledno z madžarsko državno idejo. V arhivih v Novem Sadu je mnogo takih aktov. Naj citiram le poročilo nadzornika iz Velikega Bečkereka, ki zahteva otvoritev madžarske šole v Srpski Crnji, kjer je bilo tedaj 506 srbskih otrok in dva madžarska. Utemeljitev predloga: »važni državni razlogi.«

Prav tako je bilo leta 1901. »v interesu madžarskega narodnega edinstva« zabranjena otvoritev nove verske dekliške osnovne šole v Pančevu. Tako je bilo mogoče, da se je slika šolstva v Vojvodini v par desetletjih izpremenila popolnoma. V tamiški županiji na primer je bilo še 1870. izmed 177 šol le 11 madžarskih. Ostale šole so bile srbske, nemške in romunske. Leta 1910. pa je število madžarskih šol naraslo na 153, nemadžarskih pa na 190.

V šolskem letu 1911./12. so imeli Madžari v tej županiji že 188 šol, medtem ko je število manjšinskih šol padlo na 163, t. j. na tri manj kot leta 1870.

V Vrhu je bilo leta 1870. osem nemadžarskih osnovnih šol. Po 40. letih so vse šole brez izjeme v Vrhu bile madžarske.

Kirilovičeva razprava navaja še več takih aktov iz novosadskega arhiva.

Že minister Wlassics je izjavil, da bo storil sistem, ki bo že triletnega otroka spravil pod vpliv madžarsčine. To obljubo pa je izvršil leta 1913. minister prosvete Bela Janković(!), ki je izdal zakon o zabaviščih. § 16. tega zakona je točna kopija § 17. iz Aponijevega šolskega zakona. In zopet dobimo v no-

vosadskem državnem arhivu dovolj dokazov, da je bil otroški vrtec v službi madžarizacije. V teh uradnih aktih niso Madžari skrivali svojih namenov. Tako n. pr. predlaga šolski nadzornik bačke županije ustanovitve štirih otroških vrtcev v Somboru v svrhu »pomadjarjenja srbskopравoslavne dece«.

Vršački šolski nadzornik je predlagal leta 1910. ustanovitev madžarskega otroškega vrtca v Bavaništu in je svoj predlog utemeljil takole: »... da bi se v tej občini, ki šteje 7000 Srbov najtemeljiteje razširil madžarski jezik, da bi se tako lažje ukinilo srbsko versko zabavišče.«

Četudi je obiskovanje otroškega vrtca neobvezno, so madžarske oblasti na najrazličnejše načine prisilile nemadžarsko dečo, da se je vpisala v zabavišče. Tako se je zgodilo na Slovaškem, da so celo orožniki lovili po hišah otroke in jih gnali v otroški vrtec. Zato je novosadska »Zastava« upravičeno

napisala: »Do sedaj smo čuvali svojo dečo pred cigani, a odslej jo moramo čuvati tudi pred oblastmi.«

Da so bile tudi srednje šole »stroj za izdelovanje Madžarov« (kot je to imenitno pogodil zgoraj citirani »Madžar« Grünwald), je povsem jasno iz izjave nekega madžarskega profesorja, ki je izjavil, da v teh krajih (v Vojvodini) ni naloga profesorjev, da predavajo latinščino in matematiko, temveč, da se z zbranimi silami borijo proti narodnostim.

Teke so metode »kulturnih« narodov. Mi Balkanci smo s svojo slovansko širokogrudnostjo in filozofskim človečanstvom pravičnejši in kljub balkanstvu — kulturnejši.

D. L.

„Z učiteljskega zborovanja v Ljutomeru“

Pod tem imenom je »Slovenec« z dne 28. decembra 1935. objavil članek, v katerem anonimni dopisnik napada in blati naše društvo.

Hoteli smo priobčiti popravek v »Slovenec«, pa se je to iz gotovih razlogov zakasnilo. Pojasnujemo toraj na tem mestu:

1. Zborovanje se ni vršilo v Ljutomeru, ampak v Slatini-Radencih.

2. Potek našega decembrskega — in tudi vseh ostalih zborovanj — je bil popolnoma miren, stvaren in dostojen, obdržan v duhu pravega in iskrenega tovarišstva, brez najmanjših incidentov, držeč se pri tem strogo dnevnega reda — brez kakršnihkoli presenečenj.

3. Tudi ni res, da so na zborovanju ostali učitelji, ki so protestirali, da bi se krivice popravile, in zahtevali intervencij pri prosvetnem ministru — kar naj bi storila organizacija — da se predlagane premestitve ne bi izvršile. Res pa je, da je članstvo poudarjalo, naj se brez predhodne disciplinske preiskave ne izvrši nobena premestitev. To stališče je pa zagovarjalo že vedno.

4. Z mirno vestjo lahko trdimo, da je ravno v ljutomerskem okraju učiteljsvo zelo

kolegijalno; saj so to ob vsaki priliki naglašali razni gostje, ki so posečali naša zborovanja — in oni, ki so jim razmere v našem društvu znane.

5. Tudi ni resnično, da takrat — ko so leto za leto romale žrtve denuncijantstva v proganstvo — učiteljsvo našega sreza niti ni žugnilo in je molče odobravalo vse divjanje. — Nasprotno je res, da sta se naše društvo in organizacija v tistih — hvala Bogu redkih primerih, ki so se pripetili v našem srezu, z vso energijo zavzela za odpravo krivice prizadetih, izvzemši enega, ki se pa za zaščito organizacije sploh ni potegoval.

Grda so taka obrekovanja in bolijo, ker so tako absolutno neutemeljena. Ne razumemo, kake motivi so gnali dopisnika in kakšne cilje je z njimi mislil doseči. Gotovo je pač hotel bralcu vcepiti laž, ker je to rabil nekje drugje v svojo korist!

JUU — sresko društvo v Ljutomeru,

dne 18. marca 1936.

T. č. tajnica:
Klemenčič Mara.

T. č. predsednik:
K. Maurič.

Splošne vesti

UČITELJSKI DOM
VITEŠKEGA KRALJA ALEKSANDRA I.
ZEDINITELJA, R. Z. Z. O. Z. V LJUBLJANI
sklicuje

VIII. REDNI OBČNI ZBOR

na dan 9. aprila 1936. ob 9.30 v Učit. domu,
Zibertova ulica št. 27 v Ljubljani.

Dnevni red:

1. Poročilo načelnika.
2. Poročilo tajnika.
3. Poročilo upravnika.
4. Računski zaključek za poslovno l. 1935.
5. Čitanje revizijskega poročila.
6. Poročilo nadzorstva.
7. Sprememba pravil.
8. Slučajnosti.

Opomba: Ako bi ta občni zbor ne bil sklepčen, bo čez pol ure drug občni zbor, ki sklepa neglede na število zastopanih združnikov. — Računski zaključek je razpoložen združnikom na vpogled v združni pisarni.

V Ljubljani, dne 25. marca 1936.

Stanko Vrhovec s. r., Anton Urbančič s. r.,
načelnik, blagajnik.

Zora Rugelj s. r.,
tajnica.

OBČNI ZBOR

zadruga »DOM UČITELJIC V LJUBLJANI«
se bo vršil na Veliki četrtek dne 9. aprila t. l.
na šentjakovski šoli v Ljubljani ob 9. uri dop.

Dnevni red:

1. Otvoritev.
2. Predavanje g. docenta dr. Stanka Gogala: »Nova šola — novo življenje«.
3. Informativno predavanje g. Boža Račiča, ravatelja drž. osrednjega zavoda za ženski domači obrt.
4. Poročila funkcionark:
a) tajniško poročilo,
b) blagajniško poročilo,
c) poročilo nadzorstvenega odbora.

5. Volitve.

6. Delovni program za bodoče leto.

7. Slučajnosti.

Opozarjamo in vabimo vse tovarišice, pridite in ne zamudite zanimivih predavanj! Pozivljamo Vas vse, da se pridružite delu za našo skupnost.

Načelstvo.

Izkušnje Petra Smole

Ko je Peter Smola prvič zagledal tako zvano ledino, in sredi ledine zvonic novega šolskega kraja, si je dejal, da ne bo silil z glavo skozi zid, temveč, da se bo ravnal po okoliščinah.

»Kdo se bo bodel z bikom?« se je odločil in si ogledal, kakor se pravi: področje svojega delovanja. Pa je spoznal, da je v danih prilikah glavna oseba tega področja gostilničar »Pri Janezu«.

No, sprijaznil se je z »Janezovo« družbo in njegovo kislico ter pridno zahajal med tako zvane stebre.

Ali Peter Smola ni vedel, da so ti stebri le polovica vseh stebrov novega področja, pa da se druga polovica shaja v gostilni vis-a-vis »Pri Jeruzalemcu«. Bil je Peter Smola premal časa v novem kraju, da bi poznal občeveljavna pravila, ki niso bila nikjer zapisana, a vendar v veljavi: Če izobesijo »Janezi« zastavo, jo morajo Jeruzalemcu skriti; če pride »Jeruzalemcu« veselico, morajo »Janezi« s košmi spat; če prekoračijo eni policijsko uro, morajo drugi opozoriti policaj na to. Vsega tega Peter Smola ni vedel in ni čudno, če so se »Jeruzalemcu« nekega dne s zbrali in dejali: »No prav, kogar Bog udari s slepoto, temu ni pomoči!«

In tako se je zgodilo, da je moral Peter Smola pred predstojnike.

»Tako je, Peter Smola,« so tamkaj povedali. »Za enkrat naj bo, ker se je pritožila le polovica stebrov in je druga polovica zate! Ali glej, da se pobotaš tudi s prvo polovico. Kajti učitelj bodi z ljudstvom, ne pa samo z ljudstva polovico!«

»No prav!« si je obljubil Peter Smola. »Si bom pa še Jeruzalmece pridobil!«

In vse naslednje dni je preživel večere »Pri Jeruzalemcu« ter novim prijateljem pripovedoval najnovejše dovite iz »Kopriv« in iz »Ježe«.

Pri »Janezu« so takoj zapazili to. Nekaj časa so molčali, potem pa so rekli: »Aha! Glej ga kujona! Ze prav!«

In Peter Smola je moral spet na pot, da se opraviči.

»To je že druga pritožba, Peter Smola,« so ga predstojniki pokarali. »K sreči je sedaj prva polovica stebrov zate. Ali vendar tako ne gre! Poboljšaj se, Peter Smola, ali pa boš frčal v gore!«

»Ali za obe polovici meni ne nese!« se je prestrašil Peter Smola. »Če se z eno pečam, mi zmanjka za drugo! Na upanje pa ne mara zaradi ugleda ne in tudi zaradi obrokov, ki me že dovolj dušijo!«

»To je tvoja zadeva, Peter Smola!« so ga poučili. »Ti poznaš teren, ne pa mi! Pomagaj si, kakor veš in znaš!«

In si je Peter Smola pomagal: Proglasil je javno in svečano, da je postal abstinent. Ni hodil odslej ne k »Janezu« ne k »Jeruzalemcu«.

»Morda jih to spametuje in celo združil je dejal in čakal, kaj bo.

Je res dočakal. Zares so se stebri združili in dejali: »Aha, tako torej! No, že prav!«

In so se skupaj pritožili.

Sedaj je ni bilo moči, ki bi rešila Petra Smola! Spraviti je moral svojo revščino in oditi orat ledino drugam.

Ko je s kovčgom v roki odhajal in ga je pot pripeljala mimo gostilne »Pri Janezu«, se

je tam odprlo okno in debel glas je vprašal: »Kaj si še abstinent, Peter Smola?«

»Nič več!« je glasno povedal Peter Smola!

Okno pri »Janezu« se je zaprlo, ali so se vrata pri »Jeruzalemcu« odprla. Na prag je stopil gostilničar in se do ušes na široko zarežal: »Hoho, Peter Smola, v katero gostilno boš zahajal v novem kraju?«

»V tisto, kjer bodo točili boljše vino!« pove Peter Smola.

Res je storil tako in imel je odslej mir pred posvetno in duhovno gosposko.

J. Ribičič.

„Odkrite besede zdravnika mladim ljudem“

Pod tem naslovom je mestni zdravnik dr. Franta Miš preteklo soboto odkrival pred nabito polno dvorano društva »Sočje« tajne življenja mladih ljudi, vzroke njihovega vzpona in propasti. Ker je predavanje neprecenljive važnosti za mladino, s katero imamo opraviti dan za dnevom. Skušal bom navesti njegove glavne točke.

Pomlad je to! Povsod opažamo neko tajnostno gibanje. Cvetje! Dete v zibelki ima bolj rdeča liceca. V njem se nekaj dogaja. Fantič se že zave svoje moči, dekle hoče imeti novo obleko. Mladenka sanja o možu, o sreči, dočim mladenič tvega svoje sile v uspeh svojega dela in svoje živitve. Njemu je izvoljenka najlepša ženska. Zenin in nevesta, mož in žena. Koliko sanj, koliko polne sile in koliko sreče. Nekaj se dogaja v njih, v

nas... Nekaj, kar je vzrok, da gremo preko vse krize in težkih časov po ravni poti do svojih ciljev. Spomlad se pa to dogajanje potencira, sreča zatemni vso realnost življenja, ni težav, ni skrbi, povsod sama pomlad...

Vendar pa niso vsi tako srečni. Na poteh srečavamo črnogledce, otožne in v sebi zaprte mlade ljudi. Nevoščljivost in temni. Zakaj? Ali ni pomlad za vse? Ali v njih ni onega skrivnostnega dogajanja? Kaj je vzrok njihove nesreče, njihove porušene mladosti? Zdravniki dajejo na to žalostne in pretresljive odgovore. K njim prihajajo mladi ljudje obojega spola radi različnih spolnih bolezni, ki imajo za posledico jalovost, slepoto, ohromelost; 14 in 15 letne deklice pa prihajajo noseče. Zdravniška pomoč je včasih zaman in tako umro »v cvetu mladosti«. Kdo je kriv njihove nesreče? Oni sami? Ne. Mi, vsi, ki imamo opraviti z vzgojo; naša laž je vzrok njihovega propadanja, »štorklja« je večji del kriva vsega.

»Štorklja« je prinesla je bil odgovor na njihovo prvo vprašanje, ko so začeli natančneje opazovati življenjski problem; ako celo na tako za njegov razvoj povsem naravno vprašanje niso bili tepeni. Sli so in vpraševali drugod, pa so zvedeli iz ust mogoče psokvarjenega prijatelja resnico. Ali kako? Vsak naroda ima tako »laž« in pri vsakem narodu se to mašuje nad mladino. Vprašanje spola je povsem naraven pojav in zahteva največje pozornosti. Otrok, mlad človek hoče imeti pojasnila o njem, išče odgovor, posebno v dobi pubertete, ves je v njem. Od staršev pregan, grdo poučen dela poizkuse z njim in tako zaide s prave življenjske poti na stezo nesreče. Tako zaide največ mladih ljudi, za njih ni nikdar več resnične pomladi.